Európai Energiaszegénység

Agenda Co-Creation and Knowledge Innovation

(ENGAGER 2017-2021)

Az energiához való jog érvényesítése az EU-ban

Részvételi eszköztár (Engager Toolkit)

Szerkesztők Marlies Hesselman ● Sergio Tirado-Herrero ● Marilyn Smith ● Marine Cornelis

Közreműködők Íñigo Antepara ● Bajomi Anna ● Roberto Barrella ● Umberto Cao ● Souran Chatterjee ● Teresa Cuerdo ● Audrey Dobbins ● Giovanni Frigo ● Sara Fuller ● Mariëlle Feenstra ● João Pedro Gouveia ● Rachel Guyet ● Vivien Kizilcec ● Breffni Lennon ● Irene González Pijuán ● Slavica Robić ● Caitlin Robinson ● Nevena Smilevska ● Anaïs Varo ● Hyerim Yoon ● Lidija Živčič

*Ez az eszköztár a COST CA16232 cselekvésének – Európai energiaszegénység: Agenda Co-Creation and Knowledge Innovation – része, amelyet a COST (European Cooperation in Science and Technology), az EU kutatási és innovációs hálózatokat finanszírozó ügynöksége támogat (www.cost.eu). A COST-akciók **elősegítik** a kutatási kezdeményezések összekapcsolását Európa-szerte, és **lehetővé** teszik a tudósok számára, hogy ötleteiket továbbfejlesszék azáltal, hogy megosztják azokat társaikkal. Az ENGAGER az érdekelt felek **sokszínű** és kiterjedt testületét egyesíti, hogy segítsen megérteni és kezelni az energiaszegénységgel kapcsolatos kihívásokat. Az ENGAGER négy munkacsoportból (WG) áll. Ezt az eszköztárat a 3. munkacsoport készítette: „**Párbeszédek** – Emancipációs kutatás és gyakorlat közös **előállítása**." További információért látogasson el az alábbi honlapra: http://www.engager-energy.net/*

Az eszköztárat több mint 15 nyelvre fordították le az EU által finanszírozott Women in Solidarity for Energy projekt keretében, a CERV Alap (2025-2026) keretében, https://wise-energy-solidarity.eu/

Az energiaszegénység leküzdése: miért fontos az energiához való jog?

Az ENSZ 7. Fenntartható Fejlődési Célja (SDG7) azt fogalmazza meg, hogy 2030-ra egyetemes hozzáférést kell biztosítani az elegendő, megbízható, megfizethető és fenntartható energiához.

Világszerte jelenleg **759 millió ember** nem jut villamos energiához és **még mindig 2,8 milliárd fő** támaszkodik a hagyományos tüzelőanyagokra (pl. tűzifa, trágya és faszén) főzéshez és fűtéshez.

Európában **tízmilliók** küzdenek naponta azért, hogy kielégítsék háztartási energiaszükségleteiket, hogy otthonukat télen melegen, nyáron hűvösen tartsák, és időben kifizessék az energiaszámláikat.

Az energia kulcsfontosságú tényező a legtöbb egyéb fenntartható fejlesztési cél (SDG) megvalósításában, ezért kiemelt prioritást kell élveznie.

TARTALOM

- Mit értünk az „energiához való joggal” ? (3. oldal)
- Az energiához való jog gyakorlatba ültetése (4. oldal)
- A jogokon alapuló megközelítés alapjainak megértése (5. oldal)
- Energia az emberi jogi törvényben: jelen van, de nem védett (6. oldal)
- Gyakorlati szempontok és kontextuális megfontolások (7. oldal)
- Hozzáférés az energiához és az energetikai szolgáltatásokhoz (8. oldal)
- A diszkriminatív gyakorlatok felismerése és kezelése (12. oldal)
- Megfizethetőség (13. oldal)
- Alapelvek az energiához való jog gyakorlati megvalósításáért (14. oldal)
- Jegyzetek (18. oldal)

Az oktatás és a víz alapvető emberi jogok; viszont az energia a mai napig nem az.

Az energiát gyakran áruként kezelik, a keresletet és kínálatot erősen befolyásolják a piaci erők.

A közelmúltbeli EU-s fejleményekre alapozva e dokumentum célja, hogy támogassa az érintett szereplőket abban, hogy **erőteljesebben képviseljék az energiához való jogot, hogy a méltó élet lehetősége biztosítva legyen a társadalom összes tagja számára, és a megfizethető energiaárak mellett részt tudjanak venni a demokratikus energiaágazati döntéshozatalban.**

A személyek érdekeinek és jólétének – egyénileg és együttesen – központi helyet kell kapnia az energiaszektorban.

Változó politikai valóság az energiához való hozzáférés terén az EU-ban

Az „igazságos, tiszta energiára való átállás” központi eleme az Európai Zöld Dealnak (EZD), amely 2050-re egy szén-dioxid-semleges gazdaság elérését tűzi ki célul. A megállapodás azt ígéri, hogy kiemelt támogatást nyújt a legnagyobb kihívásokkal küzdő tagállamok számára, miközben „senkit nem hagy hátra”. E tekintetben az EZD támogatja a **szociális jogok uniós pillérét** (2017). Bár jogilag nem bír kötelező erővel, ez a charta az alapvető szolgáltatások közé sorolja az energiát, és kimondja a következőt:

20. alapelv ● A szociális jogok uniós pillére

Mindenkinek joga van a jó minőségű alapvető szolgáltatásokhoz való **hozzáféréséhez**, beleértve a vizet, a higiéniát, **az energiát**, a közlekedést, a pénzügyi szolgáltatásokat és a digitális kommunikációt. Az ilyen szolgáltatásokhoz való hozzáférés eléréséhez támogatást kell biztosítani a rászorulók számára.

Az EZD felismerve, hogy az energiaszegénység 50–80 millió uniós polgárt érint, egy léppéssel tovább halad. A vonatkozó EU-irányelvekben kötelezettséget ró a tagállamokra az energiaszegénység nemzeti definícióinak kidolgozására, valamint a szegénység kezelésére vonatkozó célok, határidők, és politikák meghatározására. A politikák vonatkozhatnak a villanyszámlák fizetésére, a szén-dioxid-mentesítési beruházásokra, az épületek teljesítményére és energiahatékonyságára, a közösségi energiaprojektekre vagy szociálpolitikai intézkedésekre. A villamosenergia-irányelv kimondja, hogy az emberi jogi elvekkel összhangban kell nemzeti szinten végrehajtani.

Az EU villamosenergia-irányelve 2019/944

„Az energiaszolgáltatások alapvetőek az uniós polgárok jólétének megőrzéséhez. A megfelelő fűtés, hűtés és világítás, valamint a készülékek energiaellátása elengedhetetlen szolgáltatások a tisztességes életszínvonal és a polgárok egészségének garantálásához. Ezen túlmenően, az energiaszolgáltatásokhoz való hozzáférés lehetővé teszi az uniós polgárok számára, hogy beteljesítsék potenciáljukat, és fokozza a társadalmi befogadást.”

EU kormányzási rendelet 2018/1999

„A tagállamok kötelesek felmérni az energiaszegény háztartások számát, figyelembe véve az alapvető életszínvonal biztosításához szükséges hazai energiaszolgáltatásokat a megfelelő nemzeti kontextusban, a meglévő szociálpolitikát és egyéb vonatkozó szakpolitikákat, valamint az EU Bizottság által biztosított iránymutatást az energiaszegénység meghatározó tényezőiről.”

Bár ennek a dokumentumnak nagy része kifejezetten az EU kontextusára vonatkozik, **ahol az energia nagyrészt hozzáférhető, de gyakran megfizethetetlen**, ennek az eszköztárnak az a célja, hogy áttekintést nyújtson azokról az elvekről, érvekről és gyakorlati példákról, amelyekkel **az energiához való jogon keresztül részt lehet venni az energiaszegénység enyhítésében**.

Mit értünk az „energiához való jog” alatt?

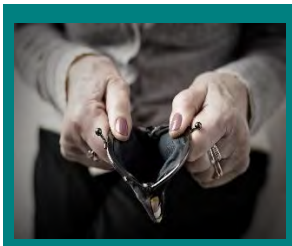
Az energiához való jog azt jelenti, hogy minden ember rendelkezik azokkal a jogokkal és jogosultságokkal, amelyek biztosítják számára az egészséges élethez, a jóléthez, illetve a társadalmi befogadáshoz és a teljes részvételhez szükséges energiaszolgáltatásokhoz való hozzáférést. Az energia létfontosságú a méltó emberi élethez.

A jog megléte azt is jelenti, hogy másoknak, különösen az államnak, kötelessége mindenkinek e jogot biztosítani, egyenlően és megkülönböztetés nélkül. Számtalan kapcsolódó aggály azonosítható, amelyek nagyrészt három átfogó témakörbe tartoznak.

HOZZÁFÉRÉS

- Energia – hozzáférés meghatározott erőforrásokhoz vagy készletekhez.
- Energiaszolgáltatások – az egészség, a jólét, a biztonság és a társadalomban való részvétel napi szükségleteinek kielégítése.
- A szolgáltatások és áruk garantált minimális szintje.
- Garantált megbízható ellátás, azaz nulla a kikapcsolási kockázat: a fizetésképtelenség miatti kikapcsolás jogsértést jelent.

MEGFIZETHETŐ

- Az emberek jövedelméhez és tényleges szükségleteihez igazodó energiaárak.
- Energiahatékony lakások, berendezések és készülékek.
- Diszkriminatív számlázási gyakorlatoktól mentes.

ENERGIADEMOKRÁCIA

- Az energiával és az energiapolitikával kapcsolatos döntéshozatalban való részvétel joga.
- Energiaközösségekben való részvétel joga.
- Az energiával kapcsolatos információkhoz való hozzáférés joga és az energiajogok.
- Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés.

Az Energiához való jog gyakorlatba ültetése

***Az alapvető jogok** és jogosultságok megfelelő elismerése **tiszteletben tartási kötelezettséget von maga után,** az állam köteles **védeni** és **eleget tenni** az emberi jogoknak.*

*Az ilyen jogok biztosítása jellemzően **sok különböző szereplő erőfeszítéseit követeli meg**, a társadalom különböző szintjein és különböző ágazataiban.*

*Ahhoz, hogy eredményesek legyenek, **a politikáknak az energiaszegénység kiváltó okait kell megcélozniuk,** nem csupán a tüneteket kell enyhíteniük.*

Az állam az emberi jogok szemszögéből elsődlegesen azért felelős, hogy megteremtse a feltételeket, amelyek lehetővé teszik a jogok teljeskörű érvényesülését. A hatóságoknak tehát a rendelkezésre álló maximális állami és magánforrásokból koherens szakpolitikai kereteket kell kialakítaniuk, amelyek hozzájárulnak a jogok fokozatos megvalósításához. Ezen kívül kezelniük és orvosolniuk kell minden megkülönböztetést vagy hátrányt, valamint garantálniuk kell a nyomon követését, a felügyeletét, valamint az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést.

Energiához való jogot biztosító politikáknak konkrétnak, határozottnak, és célirányosnak kell lenniük, ugyanakkor elég rugalmasnak is ahhoz, hogy tükrözzék az energiakínálat és -kereslet összetettségét, beleértve a rendelkezésre álló erőforrások sokféleségét és a különböző személyes igényeket.

Amint azt a következő oldalak bemutatják, az ilyen politikák kidolgozása lehet regionális, nemzeti vagy helyi jellegű, és teljes mértékben figyelembe kell vennie, hogy a különböző szereplők milyen módon járulnak hozzá az energia igazságtalanságához vagy miként tudják enyhíteni azt.

Az államon kívül más **állami szervek** (pl. szabályozó hatóságok, ombudsmanok vagy szociális lakásszolgáltatók) és **vállalkozások** (pl. közművek, készülékgyártók, bankok) is felelősek az energiához való jog hatékony érvényesüléséért. **A civil társadalom**, mint például az energia- és klímaaktivisták vagy a fogyasztói szervezetek nagy szerepet játszanak abban, hogy követeljék a megfelelő döntéshozatalt és a felelős szereplők bevonását, valamint felügyeljék a végrehajtást.

Az alapok megértése: A jogokon alapuló megközelítés

Az energiához való jog(ok) a törvényben

Bár az „emberi jogok” fogalmát sok társadalomban már évszázadok óta megfogalmazták, az „emberi jogi törvény” létrehozása a 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának és az azt követő számos regionális és nemzetközi emberi jogi szerződésnek tulajdonítható. E szerződések kifejezett célja, hogy a kormányokat jogi felelősséggel ruházza fel, az emberi jogok betartatására, védelmére és tiszteletben tartására kötelezze őket.

A demokratikus társadalmak alapelvévé vált az az elképzelés, hogy minden embernek egyenlően kell élveznie az emberi jogokat, megkülönböztetés vagy hátrány nélkül.

Bár az energetikai szolgáltatásokhoz való hozzáférést már más, meglévő emberi jogok is védik, egy önálló energiához való jog segít meghatározni és láthatóvá tenni az emberek energetikai jogait és érdekeit, és felhívja a figyelmet a megvalósítást támogató intézkedések végrehajtásának fontosságára.

9 ELISMERTETT JOGOK

Jelenleg az alábbi, energiaszegénységgel kapcsolatos jogokat erősitik meg alá emberi jogi törvények, beleértve a következőkhöz való jogot:

- **méltó élet**
- **megfelelő életszínvonal, beleértve a megfelelő lakhatáshoz való jogot**
- **testi és lelki egészség**
- **az információhoz való hozzáférés és a véleménynyilvánítás szabadsága**
- **oktatás**
- **pihenés, szabadidő és játék, különösen gyerekeknek**
- **szociális biztonság, valamint a család szociális és gazdasági védelme**
- **egészséges lakókörnyezet**
- **nyilvános részvétel, a társadalmi életben való részvétel joga**

Az emberi jogok monitorozási gyakorlatában mind a kilenc jog valamilyen módon összefüggésbe hozható az energiaszegénységgel. Emellett az energiához való jog levezethető más jogokból és elősegítené azok érvényesülését is.

A méltó élethez való jog

Az élethez való jog azt jelenti, hogy az államok intézkedéseket hajtanak végre a „természetellenes vagy korai halál elleni védelem érdekében**, valamint a méltó élet biztosítására**”. Az államoknak kötelességük megfelelő intézkedéseket hozni **a társadalom azon általános körülményeinek kezelésére,** amelyek [...] akadályozzák az egyéneket abban, hogy a méltó élethez való jogukat élvezhessék”, beleértve azon eseteket is, mely során „**olyan intézkedéseket kell beiktatnia, amelyek célja, hogy a haladéktalan hozzáférést biztosítsák az alapvető javakhoz,** mint az élelmiszer, víz, menedék, egészségügyi ellátás, **villany** és higiénia**.”**

Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának 36. számú általános megjegyzése az élethez való jogról a 6. cikkben a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (2018).

A megfelelő lakhatáshoz való jog

“A lakhatáshoz való jog kimondja, hogy **egy megfelelő háznak tartalmaznia kell bizonyos, az egészséghez, a biztonsághoz, a kényelemhez és a táplálkozáshoz elengedhetetlen létesítményeket.** Ez magában foglalja **a természeti és közös erőforrásokhoz való fenntartható hozzáférést**, a biztonságos ivóvizet**, a főzéshez szükséges energiát, a fűtést és a világítást, a higiéniai és mosási lehetőségeket.** [...] A megfelelő lakásnak lakhatónak és fizikailag biztonságosnak kell lennie, ami azt jelenti, hogy a lakosoknak megfelelő teret kell biztosítania, és **megóvni az egyéneket a hidegtől, nedvességtől, melegtől, esőtől, széltől vagy egyéb egészségügyi veszélyektől** [...]”.

Az ENSZ CESCR 4. számú általános megjegyzése a megfelelő lakhatáshoz való jogról a 11. cikkben a Gazdasági Szociális és Kulturális Jogok Egyezségokmányának Nemzetközi Szövetsége (1991).

Energia az emberi jogi törvényekben: jelen van, de nem védett

Az energiához való jogot a mai napig nem ismeri el kifejezetten tág értelemben a törvény. Az előrelépés azonban nyilvánvaló, hiszen számos nemzetközi, nemzeti és regionális jogi eszköz immár törvénybe ágyazza ezt a jogot.

Nemzeti szinten, számos alkotmánybíróság és alacsonyabb szintű törvény is elismeri az energiához való jogot, beleértve Spanyolországot, Franciaországot, Görögországot, Kolumbiát, Dél-Afrikát, Indiát, Pakisztánt és a Fülöp-szigeteket (Hesselman 2021; Hesselman & Varo & Laakso, 2019).

Ezek a jogoknak kétoldalúak: egyrészt egyedi jogosultságokat biztosítanak az egyének számára, másrészt kötelezi az államokat, hogy biztosítsák az energiához való hozzáférést, hiszen ez emberi jog.

Az energiához való jog már meglévő jogi eszközökben

- **Az ENSZ nőjogi egyezménye (CEDAW) 14. cikkének (2) h) pontja** megfogalmazza, hogy a vidéki nőknek joguk van **megfelelő életszínvonalhoz,** pontosabban **a villamos energiához**.
- **Az Amerikai Államok Szervezetének gazdasági, szociális és kulturális jogairól szóló San Salvadori jegyzőkönyv 11. cikke** hasonlóan elismeri az **alapvető szolgáltatásokhoz való emberi jogot,** amely magában foglalja az **energiához való hozzáférést** is.
- **Az EU Alapjogi Chartájának 36. cikke** kimondja, hogy az Európai Uniónak **tiszteletben kell tartania az általános gazdasági érdekű szolgáltatásokhoz való hozzáférést** amint azt a nemzeti jog vagy az uniós jog már előírja, beleértve a villamosenergia- és gázszolgáltatást is.

E dokumentum következő szakaszai olyan releváns példákat emelnek ki, mint azok az intézkedések, amelyek garantálják, hogy minden személy hozzáférhessen biztonságos, meleg, egészséges és élhető lakhatáshoz és alapvető kényelmi szolgáltatásokhoz, valamint a fizetésképtelenség miatti energiakimaradások elleni védekezéshez szükséges eszközökhöz (Hesselman 2021, Tully 2006).

Az energiához való jog: gyakorlati szempontok és kontextuális megfontolások

Az energiához való jog, bár egyetemesen alkalmazható, ugyanakkor elismeri a gyakorlatban a rugalmasság szükségességét. Ez általánosságban igaz az emberi jogok perspektívájára, mivel a szükségletek a környezettől függően eltérőek, ideértve **a földrajzi, éghajlati és társadalmi-gazdasági tényezőket,** valamint a **különböző egyéni élethelyzeteket.**

Az 1980-as évek óta az emberi jogokat gyakran összekapcsolták Amartya Sen és Martha Nussbaum **„alapvető képességek" megközelítésével**, amely szerint a cél az, hogy az emberek szabadságot kapjanak a számukra fontos célok elérésére, és olyan körülményeket teremtsenek, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy megőrizzék és elérjék emberi méltóságukat.

Az energiához való jog e megközelítés szerint számos létfontosságú elemet foglal magában, beleértve a **társadalmi részvétel és anyagi szükségek szempontjából megfelelő hozzáférést**:

- a **minimális energiaellátáshoz**, amely elegendő, jó minőségű, megbízható és folyamatos;
- az **energiaforrásokhoz és -ellátásokhoz**, amelyek megfelelnek bizonyos fenntarthatósági, egészségügyi, biztonsági és tisztasági szabványoknak;
- az **energiaberendezésekhez**, amelyek hatékonyan alakítják át az ilyen energiát a napi szükségletek kielégítésére;
- a **megfizethető ellátáshoz** annak biztosítása érdekében, hogy a kapcsolódó költségek ne korlátozzák az egyén azon képességét, hogy más alapvető szükségleteket kielégítsenek.

Az 'alapképességek' megközelítése viszont elismeri, hogy az emberek „kiinduló helyzete" az emberi jogi célok megszerzésével kapcsolatban nagymértékben eltérő lehet. Különös védelmet érdemelnek azok a tényezők, amelyeket **a sérülékenység forrásának** kell tekinteni – akár azért, mert korlátozzák az energiaellátáshoz való hozzáférést, akár mert befolyásolják az energiaszolgáltatások fizetési képességét.

A nagyobb egyenlőség elérése érdekében az emberi jogokon alapuló megközelítés megköveteli, hogy a döntéshozók ne csak az ilyen egyenlőtlenségeket vegyék figyelembe, hanem kiemelt prioritásként kezeljék azokat, akiknek több támogatásra van szükségük, ez az átfogó cél a kiszolgáltatottság csökkentése vagy a diszkrimináció bármely formájának kezelése érdekében. Ami az energiához való jogot illeti, ez többek között az energiaszolgáltatásokra, azok ellátásának módjára és a megfizethetőséget biztosító mechanizmusokra vonatkozhat.

A hozzáférési jog fenntartása – energia és energetikai szolgáltatások

Az energiához való jognak az egészséggel, a jóléttel, az oktatással, a befogadással és a részvétellel kapcsolatos kitűzött célokhoz való kapcsolódása, ahogyan más egyetemes jogok esetében is, azt jelenti, hogy minden embernek jogosultnak kell lennie bizonyos minimális szintű energiához. Ezt egyre inkább az ‘energiaszolgáltatások minimális készletének’ koncepciója mentén fogalmazzák meg.

Alapvető energetikai szolgáltatások

- Térfűtés/hűtés
- Vízmelegítés
- Világítás
- Készülékek és elektronika
- Főzés
- Tisztítás
- Személyi higiénia
- Otthoni egészségügyi ellátás

Ez a koncepció kérdéseket vet fel azzal kapcsolatban, hogy ki, és milyen szinten dönt a szolgáltatásokról, és hogy a „megfizethetőség” fogalma – legalábbis egyes csoportok esetében – nagyon alacsony árakat vagy költségmentességet jelent-e.

Minimumok mennyiségben és minőségben, az igényeknek és a kontextusnak megfelelően

A minimális energiaszükséglet mutatói

- **az energiaszolgáltatások** minimális készlete
- **a megfelelő készülékek** listája
- **az energiahatékonyság** minimális szintje,
- **az ellátás** minimális minőségi szintje (pl. rendszeressége)
- minimális kilowattóra **villamos energia** és/vagy **köbméter gáz vagy egyéb tüzelőanyag biztosítása.**

Az energiaközösség általában **öt mutatóban állapodik meg**, amelyek hasznosak az emberek minimális energiaszükségletének rögzítésében. Az ilyen mutatók alapján lehetővé válik az energiaszolgáltatások releváns minimális sávjainak meghatározása a képességek és jogok teljesítése érdekében, valamint régiónként vagy országonként más-más vonatkozó minimumok és szabványok meghatározása, kellőképpen figyelembe véve a személyes és háztartási igényeket és az energiahatékonysági lehetőségeket. A minimumokat **mérlegelési folyamatokkal és** a jóllét **empirikus standardjai** alapján lehet meghatározni (Walker et al 2016; Hesselman et al 2021).

A káros egészségügyi hatások elkerülése érdekében az Egészségügyi Világszervezet (WHO) a minimális beltéri hőmérsékletét 18°-24°C-ban határozta meg, egyebek mellett a lakók sérülékenységétől függően. A WHO a párás, penészes és beltéri levegő minőségéhez kapcsolódó főző vagy fűtő módszereket is meghatározza (WHO 2009; WHO 2014; WHO 2018). Egy másik szabvány a világítás minimális lumenszintjét határozza meg, a látás károsodásának elkerülése vagy a különféle feladatok biztonságos elvégzése érdekében. Ez tükröződik például egy előre megszabott izzószámban, vagy helyiségenkénti személyhez szabott kilowatt teljesítményben, valamint a kényelmes használathoz szükséges minimum üzemórákban.

A minimum jogosultság meghatározása: alapképességek megvalósítása

Globális szinten az egy főre jutó éves energiafelhasználás tekintetében nagy különbségek vannak a nemzetek között, amely az emberi fejlettség és jóléti szint egyenlőtlen szintjéből ered. **Az európai társadalmakban** az univerzális energiaszolgáltatások viszonylag magas szintje jellemzően támogatja az egészséget és a jólétet, összhangban a nemzeti vagy regionális életszínvonallal (Walker, Simcock és Day, 2016). Közép-Európában például a közelmúltban végzett kutatások 80-150 gigajoule-t javasolnak egy főre évente az összes energiafelhasználást figyelembe véve, mint megfelelő mennyiségű energiabevitel, amely az egészség és a jólét fenntartásához szükséges (Frigo et al., 2021). A minimális energiaszintet rendszeresen felül kell vizsgálni, figyelembevéve az új intézkedéseket, fejlődéseket a megújuló energia és az energiahatékonyság terén, melyek változást jelenthetnek a szükséges energiamennyiségben.

Bár ez még nem bevett gyakorlat, az ilyen számítások alapján megállapítható lenne az ingyenesen kínálható egyetemes energiaszolgáltatás minimális szintje – akár mindenkinek, vagy

csak a veszélyeztetett háztartások számára. A háztartási szintű adatok ezután felhasználhatók méltányos árazási rendszerek kialakítására és a minimális szintet meghaladó fogyasztásra (ún. progresszív blokktarifák).

Példaként becslések szerint egy átlagos spanyol háztartásnak évente 2112 kWh-ra (egyfős háztartás esetén) 4232 kWh-ra (négy vagy több fős háztartás esetén) lenne szüksége a főzéshez, a beltéri világításhoz és az elektromos berendezések működtetéséhez (Arenas Pinilla et al., 2020). Összehasonlításképpen, Spanyolországban a jelenleg érvényes szociális villamosenergia-tarifa 1380 kWh (gyermek nélküli háztartás esetén) 4140 kWh (három vagy több gyermekes háztartásban) minimális éves fogyasztási szintet határoz meg. A nagyon alacsony jövedelmű, szociális szolgáltatásokat igénybe vevő „társadalmi kirekesztés által veszélyeztetett fogyasztók" esetében a háztartások ingyenesen jogosultak ezekre a villamosenergia-mennyiségekre.

Minimumok meghatározása a fejlődő országok számára

A Globális Dél fejlődő országaiban a Nemzetközi Energiaügynökség (IEA 2020) azt javasolja, hogy évi 1250 kWh minimális villamosenergia-ellátás egy átlagos háztartást el tudna látni a szükséges alapvető szolgáltatásokat. Figyelemre méltó, hogy hatékonyabb készülékekkel ugyanez a szolgáltatási színvonal évi 420 kWh-val is elérhető lenne.

Appliance	Operational time/day
1 small refrigerator	24 hours
1 fan	6 hours
4 lightbulbs	5 hours
1 television	4 hours
1 mobile phone	Intermittently, 24 hrs

Az IEA meghatározása túl alacsony, különösen mivel az emberek energiaszükséglete túlmutat az otthonon, az Energy for Growth Hub a közelmúltban *személyenként évi 1000 kWh-t* javasolt megfelelőnek. A Hub becslése szerint 300 kWh a háztartási keresletet fedezné, még 700 kWh fogyasztást tenné lehetővé a szélesebb társadalmi és gazdasági részvételt (Moss et al. 2021).

A modern, megfizethető és megbízható energiaszolgáltatásokhoz (SDG7) való egyetemes hozzáférés irányába tett előrelépés nyomon követése érdekében az ENSZ többszintű keretrendszert dolgozott ki, amely lefedi az olyan szolgáltatásokhoz szükséges energiát, mint a főzés, világítás, fűtés/hűtés, TV /rádió, ruhamosás és vasalás. Ebben a rendszerben a háztartásonkénti éves minimális háztartási villamosenergia-fogyasztás 3000 kWh-ig terjed (Bhatia és Angelou 2015).

Alternatív megoldásként a minimális szolgáltatási szintek is meghatározhatók az energiához való jog megvalósításának módjaként. Baszkföldön (Spanyolország) az ALOKABIDE állami szociális lakásszolgáltató (egy kísérleti projektben) tesztelt egy innovatív megközelítést, amely 126 alacsony jövedelmű bérlő számára garantálja a 18ºC-os minimális belső hőmérsékletet az ingatlanokban (Hernández-Cruz et al., 2021).

Egyéb irányelvek is rendelkezésre állnak, például ISO szabványok; a főző- és fűtőtűzhelyek, valamint egyéb készülékek minőségi és teljesítményi szabványai; vagy a Clean Cooking Alliance specifikus tüzelőanyagainak használata. A WHO beltéri levegőminőségi irányelveket határozott meg a (szilárd) tüzelőanyagok elégetésére vonatkozóan (WHO 2014). Javasolja a (feldolgozatlan) szén és kerozin háztartási felhasználásának tilalmát és visszaszorítását, valamint beltéri kibocsátási határértékeket határoz meg bizonyos anyagokra. Ez azért fontos, mert a szilárd tüzelőanyagok (pl. tűzifa vagy szén) használata még mindig sok európai háztartásban elterjedt, és a levegőszennyezés révén súlyos negatív egészségügyi hatással járhat.

Biztonságos, megbízható, zavartalan hozzáférés: kikapcsolások tiltása

Az alapvető szükségletek kielégítésére szolgáló energiaszolgáltatásokhoz való jog védelme érdekében a jogokon alapuló megközelítés szigorúan tiltja az alapvető ellátások kikapcsolását vagy megszakítását – még akkor is, ha a fogyasztók nem tudják fizetni az energiaszámláikat. Megköveteli, hogy a vállalatok továbbra is nyújtsanak szolgáltatásokat, figyelembe véve az emberek „fizetőképességét” (UN, 2003).

Ez a tilalom elismeri, hogy a számlák fizetésének elmaradása komolyabb problémák megnyilvánulása, amelyeket az áram-kapcsolat megszakítása csak súlyosbítana. Mint ilyen, a leválasztást soha nem szabad a kereskedelmi szolgáltató mérlegelési körébe bízni, hanem szigorú szabályozással kell ellenőrizni.

Jelenleg nincs az egész EU-ra kiterjedő tilalom a kikapcsolásra. Európa liberalizált energiapiacaival összefüggésben ez a sérülékeny háztartásokat veszélyezteti.

Bizonytalan hozzáférés: előfizetéses mérőórák és önkikapcsolás

A gáz- és villanyórák előre fizető mérőit olyan mechanizmusként népszerűsítik, amellyel az emberek maguk szabályozhatják energiafogyasztásukat és költségeiket, hogy elkerüljék a leválasztást. Gyakran azért javasolják, hogy nagyobb befolyást biztosítsanak az energiaszegénységben élő emberek számára.

Bár bizonyos sikerekről be lehet számolni, az ilyen eredmények elérése, valamint az emberek adósságtól és kikapcsolástól való megvédése terén az előfizetéses mérőórák azt is kockáztatják, hogy az energiafelhasználók „második osztályát” hozzák létre, akik nagyobb valószínűséggel hajlanak az önellátásra és ‘ön-kikapcsolásra’. Bár a felhasználó közvetlenül nem kapcsolódik le, de a kifizetetlen számlák miatt, előfordulhat, hogy az emberek maguk korlátozzák az energiafelhasználásukat, ha nem tudják feltölteni az egyenlegüket. Ezt „önkikapcsolásnak” nevezik (Shaver 2018). Ez a helyzet a megkülönböztetésnek, a hátrányos helyzet és az energiaszegénység új formáihoz vezethet.

Az előfizetéses mérőórák összeegyeztethetetlennek tekinthetők a jogokon alapuló megközelítéssel, mivel kizárólag az előtörlesztő fogyasztóra, vagyis jellemzően alacsony jövedelmű háztartásra hárítják a fizetési terhet.

Az ilyen mérőórák használata ezért csak akkor tekinthető elfogadhatónak, ha a hagyományos rendszereket nem alkalmazhatók, vagy ha azok használói indokoltan nem preferálják őket. Ilyen esetekben az előfizetési rendszereket olyan széleskörű garanciákkal kell összekapcsolni, amelyek az az alapellátás biztosítását célozzák.

Az ENSZ arra ösztönzi Belgiumot és Németországot, hogy lépjenek fel az alapvető villamosenergia- és energiaszükségletek tekintetében

2018-ban az **ENSZ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága (UN CESCR) aggodalmát** fejezte ki amiatt, hogy Németországban sok háztartás – különösen az alapvető szociális juttatásokban részesülők – él energiaszegénységben. Emellett 2016-ban ~328 000 háztartást érintett a kifizetetlen számlák miatti kikapcsolás. A bizottság azt javasolta, hogy Németország **fogadjon el hatékony intézkedéseket annak biztosítására, hogy minden háztartás kielégíthesse alapvető villamosenergia-szükségletét**, elkerülve ezzel az olyan háztartások kikapcsolását, amelyek nem tudják kifizetni minimális szükségleteiket sem.

A közelmúltban (2020-ban) az **UN CESCR** aggodalmának adott hangot az energiaköltségeknek a háztartások költségvetésére gyakorolt hatása miatt, különösen a Belgiumi alacsony jövedelmű háztartások esetében, valamint amiatt, hogy a számlák fizetésének elmaradása miatt lekapcsolják a gázt és az áramot. Azt javasolták a kormánynak, **hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket a minimális energiaellátás érdekében még költségvetési mérő felszerelése esetén is.**

ENSZ CESCR, záró észrevételek: Németország (2018) E/C.12/DEU/CO/6; Belgium (2020) E/C.12/BEL/CO/5.

Diszkriminatív gyakorlatok felismerése és orvoslása

Az antidiszkrimináció elve a nemzetközi emberi jog jól bevált alapelve, így az energiához való jogban is érvényesülni kell. **Az antidiszkrimináció szorosan kötődik az egyenlőséghez, a méltányossághoz és a kiszolgáltatottsághoz.** Ez az alapelv meghatároz bizonyos jellemzőket, ami miatt egyének vagy csoportok diszkriminációval szembesülnek, diszkriminatív módon kezelik őket akár a törvényekben, akár a gyakorlatban, akár közvetlenül, akár közvetve.

Az emberi jogi jogszabályokban a megkülönböztetés tilalmának elismert okai a következők:

• etnikum • szex • nyelv • vallás • politikai vagy egyéb vélemény • nemzeti vagy társadalmi származás • tulajdonság • születési vagy egyéb állapot, például fogyatékosság, életkor, családi és családi állapot • szexuális irányultság és nemi identitás • egészség

A következőket is figyelembe veszi:

• lakóhely • gazdasági és társadalmi helyzet, ideértve a személy bérlői, lakástulajdonos vagy nem hivatalos lakó státuszát – az energiához való hozzáférés szempontjából különösen fontos szempontok

A nemek közötti egyenlőtlenségek különösen szembetűnőek az energiaszegénységgel kapcsolatosan, amelyeket gyakran a jövedelmi szintkülönbségek, de a különböző személyes szükségletek, érdekek, választások és kontextuális tényezők is tükröznek. Egyes embereket többszörös diszkrimináció érint**,** amikor hátrányaik több egyenlőtlenségi tengelyen kereszteződnek (Európa Tanács, 2021).

Energetikai és társadalmi-gazdasági diszkrimináció: romák Közép- és Kelet-Európában

Egyes európai csoportok vagy közösségek továbbra is rendkívül bizonytalan helyzetben vannak az energiaszolgáltatásokhoz való hozzáférés tekintetében. A romák kiemelkednek abból a szempontból, hogy az alapvető szolgáltatásokhoz, köztük az energiához való rossz hozzáférésük gyakran felkelti a figyelmet a nemzetközi emberi jogi megfigyelések során (OHCHR 2016; OHCHR 2020; Európai Szociális Bizottság 2012).

Európa-szerte a roma közösségek évtizedek óta súlyosan rászoruló és kirekesztett kisebbségként élnek, gyakran olyan területeken, amelyek ki vannak téve a környezetszennyezésnek, és rossz hozzáféréssel rendelkeznek a tiszta vízhez, a csatornarendszerhez és az energiához. A szegregált vidéki településeken a szegény roma családok gyakran nehezen tudják kielégíteni alapvető energiaszükségleteiket, tüzifát keresnek, rossz minőségű szilárd tüzelőanyagot égetnek, vagy informálisan kapcsolódnak az elektromos hálózathoz.

Az ilyen feltételek strukturális egyenlőtlenségeket és diszkriminációt tükröznek az energiához való hozzáférés terén. Az alapvető energetikai képességek elérésének képtelensége, mint például a házi feladat elvégzése vagy a számítógép kezelése, azonnali hátrányokat jelent, amelyek hosszú távú hatásokkal járnak. Következésképpen, az energiahiányos környezetben élő romák kevésbé jutnak hozzá az oktatáshoz és az információhoz, ami ellehetetleníti a mélyszegénységből való kitörést.

Az információ, mint a diszkrimináció elleni eszköz

A diszkriminatív hozzáférésről, valamint az emberek energiafelhasználásáról, jövedelméről, lakhatási minőségéről szóló lebontott adatok gyűjtése létfontosságú a megkülönböztetés elleni küzdelemben. Az adatok alátámasztják azoknak az egyedi igényeknek vagy kihívásoknak a jobb megértését, amelyekkel bizonyos csoportok – például a különböző etnikai kisebbségekhez tartozó nők és egyedülálló anyák; a vidéken élő, alacsony jövedelmű nyugdíjasok; fogyatékos gyermekeket gondozó családok; vagy a fiatal felnőttek szembesülnek. Fontos, hogy az adatok lehetővé teszik az egyedi helyzetekre szabott cselekvések kidolgozását, míg az általános politikai eszközök súlyosbíthatják a diszkrimináció kereszteződését.

Megfizethetőség

A megfizethetőség alapvető feltétele a megfelelő energiaszolgáltatásoknak: az emberek csak akkor férnek hozzá a minimálisan szükséges energiához, ha mind az energiaellátás, mind a hatékony készülékek széles körben, elérhető áron hozzáférhetők. Ezért a jogi szempontból kulcsfontosságú biztosítani, hogy az energiaszolgáltatásokhoz való minimális hozzáférés megfizethető legyen – még a legkiszolgáltatott személyek és csoportok számára is.

A megfizethetőséget a következőkhöz viszonyítva kell értelmezni:

- **az ember eszközei –** ami az egyik embernek megfizethető, nem biztos, hogy a másiknak megfizethető.
- **a háztartás azon képessége, hogy** az energiaszámlák kifizetése után más alapvető szükségleteket megengedhessen magának – azaz az energiaköltségek nem vezethetnek más lényeges kiadások lemondásához.

A 7. SDG-hez csatolt ENSZ Fenntartható Energia Szabályozási Mutatói (RISE) szerint az energiaszolgáltatások megfizethetősége a háztartások összjövedelméhez kapcsolódik. A RISE azt javasolja, hogy meleg éghajlaton a költségvetés 5%-a elfogadható arány, míg a hidegebb éghajlaton, ahol a fűtési igény megnöveli a fogyasztást legfeljebb 10% a megfelelőbb arány. Az éghajlatváltozással összefüggésben a hűtés ugyanolyan kritikus lehet az emberek egészsége és jóléte szempontjából.

Az emelkedő hőmérséklet növeli a hűtési igényt

Spanyolországi látogatása után az **ENSZ emberi jogokkal és a szélsőséges szegénységgel foglalkozó előadója** 2020-ban megjegyezte, hogy a klímaváltozás drámai hatással lesz a szegénységben élőkre. Az előadó ezért felszólította Spanyolországot annak biztosítására, hogy a szociális védelmi politikák támogassák a már szegénységben élőket és azokat, akiket valószínűleg a globális felmelegedés szegénységbe sodor. Mivel a közelmúltbeli hőhullámok már halálos áldozatokat követelnek, veszélyben lesznek a szegény családok, akiknek nincs hozzáférése elektromos áramhoz vagy légkondicionálóhoz.

Emberi Jogi Tanács, A szélsőséges szegénységgel foglalkozó előadó jelentése: Misszió Spanyolországba (2020) A/HRC/44/40/ADD.2

Különféle mutatókat dolgoztak ki a minimális energiaszolgáltatás megfizethetőségének meghatározására, mint például a 10%-os mutató, a 2M mutató vagy az alacsony jövedelmű / magas energiaköltségek (LIHC) mutatója. Bármelyik módszert is alkalmazzuk, a cél annak felmérése, hogy az alapvető energiaszükségletekre fordított kiadások nem veszélyeztetik-e a háztartások egyéb alapvető kiadásait. Ez általában a háztartások költségvetésének átfogóbb elemzését teszi szükségessé.

Ha az alapvető energiaszükségletek költségei *meghaladják* a társadalom bizonyos szegmenseinek lehetőségeit, függetlenül a kiváltó okoktól, a jogokon alapuló perspektíva azt írja elő, hogy a kormánynak vagy a szabályozóknak olyan intézkedéseket kell bevezetniük, amelyek javítják a megfizethetőséget. Ez egyaránt igaz az állami és a magán energiapiacokra. Az intézkedések magukban foglalhatják az energiaszolgáltatások árának és tarifájának szabályozását, az energiaszámlák csökkentését célzó pénzügyi vagy gyakorlati segítséget (pl. energiahatékonysági intézkedések), vagy a szociális jóléti vagy ellátórendszereken keresztül nyújtott célzott támogatás különféle formáit.

A jövedelmi rés megszüntetése: elégséges megélhetéshez méltó jövedelem

Az alacsony jövedelem hozzájárul ahhoz, hogy az emberek képtelenek megfizetni a szükséges energiaszolgáltatásokat. Itt a kormányok és intézmények többféleképpen járhatnak el:

- Gondoskodjon arról, hogy a minimálbérek támogassák a tisztességes életszínvonalat, beleértve az energiaszolgáltatásokhoz való megfelelő hozzáférést is!
- Hozzon létre jobb jövedelemszerzési lehetőségeket azáltal, hogy segít az embereknek megfelelő munkahelyhez jutni vagy saját (kis)vállalkozást alapítani!
- Javítsa a társadalombiztosítási rendszerek javítsa, különös hangsúlyt fektetve a célzott jövedelemkiegészítésekre vagy szükség szerint adósságelengedési vagy kezelési programokra!
- Vezesse be az „univerzális alapjövedelmet” annak biztosítására, hogy az emberek elegendő eszközzel rendelkezzenek alapvető szükségleteik kielégítésére!

Az energiához való jog gyakorlatba helyezési elvei

A jogokon alapuló megközelítés megköveteli, hogy az energetikai átállást alátámasztó politikákat és stratégiákat úgy alakítsák ki, hogy figyelembe vegyék – sőt, előnyben részesítsék – a kiszolgáltatott és energiaszegény személyeket. Az energiához való jognak olyan elveken kell alapulnia, mint **az energiademokrácia**, valamint az energiaforrások és az ellátási rendszerek feletti **állami ellenőrzés. Ez a döntéshozatalban való nyilvános részvételen, az információhoz való hozzáférésen** és **az igazságszolgáltatáshoz való jogon** alapul. Ehhez szilárd irányítási rendszerekre és **átláthatóságra van szükség**: az embereknek képeseknek kell lenniük konstruktív módon hozzájárulni az energetikai döntéshozatalhoz, a választott képviselőik vagy a jogaik védelmében meglévő testületeik, például az ombudsmanok vagy a szabályozók segítségével.

Energiademokrácia: az emberközpontú politikákhoz

Az energiához való jog puszta rögzítés jogi dokumentumokban nem garantálja, hogy az emberek ténylegesen élni is tudjanak vele. Az energiademokrácia alapelve, hogy biztosítja az állampolgárok közvetlen részvételét az energetikai döntéshozatalban, hangot adva az érintetteknek arra, hogy meghatározhassák, miként biztosítják, védik és érvényesítik az energiához való jogot. Ez különösen fontos a szén-dioxid-semleges államok felé vezető átmenet során, az ilyen dekarbonizációs folyamat egyre inkább magában foglalhatja az állampolgár-központú, decentralizált rendszereket is.

Míg az egyetemesség elve ad alapot az energiához való jognak, az EU lakosságának sajátos szükségleteit és jogait társadalmi-gazdasági összefüggések mentén, **társadalmi részvételen és mérlegelésen keresztül kell elérni.** A jogok meghatározásának, végrehajtásukra vonatkozó politikáknak és az emberek védelmét szolgáló mechanizmusoknak tükrözniük kell az emberek valós szükségleteit, valamint a különféle egyének és csoportok által megtapasztalt képesség-hiányt. A döntéshozatalnak az emberekkel *együtt, az ő érdekükben* kell történnie (ENGAGER 2021).

Az energiademokrácia megvalósításának eszközei erősíthetik az állampolgárok energia-együtteseit, például az energiarendszerek tulajdonjogának és irányításának nyilvánosságra, társadalmi ellenőrzés alá helyezésével, ideértve a decentralizációt vagy az újratelepítést (Kishimoto et al 2017); vagy erős állampolgári érdekképviseleti testületek létrehozása, akár energiavállalatokon vagy lakásügynökségeken belül is; valamint a befogadó állampolgárok energiaközösségeinek támogatása (Caramizaru és Uilhlein 2020).

Fogyasztóvédelem és érdekképviselet többek között a jogsértések kezelésére

Az aktivisták, ombudsmanok, fogyasztói csoportok és a tudományos közösség létfontosságú és egymást kiegészítő szerepet töltenek be a figyelemfelkeltésben és a politikai lendület építésében:

- **Fogyasztói támogatás és az érdekképviseleti csoportok** közvetlen kapcsolatba léphetnek az érintettekkel, hogy bővítsék tudásukat az energiáról és az ahhoz való jogukkal kapcsolatban. Ezáltal elnyerhetik bizalmukat és erősíthetik önbizalmukat, hogy aktív szerepet vállaljanak az energiademokráciában. Képviselőként felerősíthetik az állampolgárok hangját és felhívhatják a figyelmet a problémáikra.
- **Az ombudsmanok** alapvető szerepet töltenek be a felhasználói jogok érvényesítésében és ellenőrzésében azáltal, hogy kezelik és összesítik az egyéni panaszokat.

Az időzítés kulcsfontosságú a fogyasztóvédelem és érdekérvényesítés szempontjából: ideális esetben az aktivisták és az ombudsmanok korán és rendszeresen kapcsolatba lépnek az emberekkel, hogy tájékoztassák őket jogaikról, és jogsértés esetén időben cselekedjenek. A döntéshozók részvétele a választások előtti vitákban segíthet platformjaik kialakításában; a választások utáni elkötelezettség segít abban, hogy betartsák kötelezettségvállalásaikat.

Az (energia)szegénység, az igazságos (energia)átmenet és a lakhatási válság miatt aggódó szervezetek és érintett csoportok közötti koalícióépítés elősegítheti a befogadó és reprezentatív jogokon alapuló aktivizmust. Azt is elismeri, hogy a realitásban a jogok – a lakhatáshoz, energiához, vízhez, tiszta környezethez, egészséghez stb. – gyakran kölcsönösen függnek egymástól.

Az Energiaszegénység Elleni Szövetség

Az Energiaszegénység Elleni Szövetség (Aliança *contra la Pobresa Energètica,* APE) 2014 februárjában alakult Barcelonában azzal az céllal, hogy **az alapvető erőforrásokhoz** – mint energiához és vízhez – való hozzáférésért, mint **alapvető emberi jogért küzdenek.** Kritikus tömeget építenek ki az érdekképviselethez az energiaszegénység, a lakhatás és a kilakoltatás miatt aggódó társadalmi és környezetvédelmi szervezetek közötti koalícióépítés révén. Mobilizálásuk a „lakhatási és energiaszegénységi vészhelyzetről” szóló 24/2015. számú, jogokon alapuló katalán törvény elfogadásához vezetett, amely megtiltja a helyi szociális szolgáltatások által kiszolgáltatottként meghatározott háztartások kilakoltatását és az alapvető közszolgáltatásoktól való leválasztását.

A Szövetség kulcstevékenysége közé tartozik a „kollektív tanácsadó gyűlések” támogatása, ahova az emberek azért járnak, hogy megosszák aggodalmaikat és panaszaikat egy biztonságos és megbízható közegben, miközben új tudást szereznek. Az értekezletek során a tudás felhalmozódik, ahogy új esetek érkeznek, és közösen dolgoznak ki gyakorlati megoldásokat. A közgyűléseknek kifejezetten erős nemi dimenzióval rendelkeznek, mivel nagyrészt nők vesznek részt, akik kifizetetlen számlákról és közüzemi tartozásokról számolnak be, vagy akiket a szolgáltatások lekapcsolása és/vagy kilakoltatás veszélye fenyeget. A közgyűlések elősegítik a részvételi felhatalmazást, az információkhoz való hozzáférést, a kölcsönös tudásmegosztást és támogatást, valamint a szolgáltatásokhoz való jog elismerésének és védelmének előremozdítását.

Kormányzás és a felelősségek átruházása

Az államok és a szabályozó hatóságok játsszák a legnagyobb szerepet az energiához való jogot fenntartó szakpolitikai és szabályozási keretek kialakításában – beleértve annak meghatározását, hogy mely más entitásokat kell elszámoltatni, és hogyan. Ebben a szabályozó és felügyeleti szerepkörben a kormányoknak koherenciát kell biztosítaniuk az energiaszektor különböző irányítási szintjei között, ideértve a magánszereplőket (pl. közművek, energiahatékonysági szektor, építőipar) a nemzeti szinttől a helyi szintig, beleértve a fiskális és pénzügyi érdekelt feleket, valamint a különböző állami szektorokat is (pl. lakhatás, szociális ellátás, egészségügy).

Lényeges, hogy a jogokon alapuló megközelítés keretében a kormányok elkötelezzék magukat a részvételen alapuló folyamatok mellett, hogy meghatározzák a konkrét részleteket (pl. minimális energiaszintet) és hatékony, szilárd cselekvési terveket dolgozzanak ki az energiaszegénység leküzdésére. A terveknek egyértelműen meg kell határozniuk a határidőket és a különböző szereplők felelősségét, valamint az erőforrásokat, melyeket mozgósítaniuk kell a célok eléréséhez. Az államoknak felelősséget kell vállalniuk annak biztosításáért, hogy az ilyen terveket rendszeresen értékeljék, frissítsék és figyelemmel kísérjék. Mivel az alacsonyabb szintű kormányzatok várhatóan kulcsszerepet játszanak az energiához való jog érvényesítésében, kapacitásbővítésre lehet szükség az önkormányzatok, megyék és régiók felhatalmazása érdekében.

Átláthatóság és elszámoltathatóság a közszolgáltatásokban és a magánszektorban

Az információhoz való hozzáférés joga az energiához való jog egyik alapvető eleme. Az embereknek és a képviselőiknek egyszerű hozzáférést kell biztosítani az árakkal, szerződésekkel és egyéb releváns dokumentumokkal kapcsolatos információkhoz, valamint olyan támogatási rendszerekhez és mechanizmusokhoz, amelyek segítik őket a jogérvényesítésben.

Ebben az összefüggésben kulcsfontosságú az érdekelt felek átláthatósága és elszámoltathatósága. A rendszeres visszaélések és diszkrimináció korlátozása érdekében adatokat kell gyűjteni és nyilvánosan hozzáférhetővé tenni olyan ügyekkel kapcsolatban, mint az áramellátás megszakítása, hátralékok vagy fizetési nehézségek.

Az energiaárak és az ágazati szabályozással kapcsolatos tárgyalásoknak átláthatónak és mindenki számára hozzáférhetőnek kell lenniük. Az energiapolitikák alapvető elemeit tájékoztató füzetek formájában, minden közönség számára hozzáférhető írott nyelven kell közzétenni.

Az energiaszolgáltatók felelősséggel tartoznak az információkhoz való hozzáférés és az átláthatóság biztosítása érdekében, és közvetlen felelősségük van az emberi jogok tiszteletben tartása és előmozdítása terén az ENSZ Üzleti és Emberi Jogi Alapelvei szerint. Ez a nemzetközi keret biztosítja a vonatkozó felelősségek meghatározását és a jogsértések orvoslásának garantálását, beleértve a megfelelő panaszkezelési mechanizmusokat is (OHCHR 2011). Az elszámoltathatóság különböző formákat ölthet, de biztosítania kell a független felügyeletet.

Előre tekintve: az energiához való jog érvényesítése

Energiához való jog perspektívája…

- elismeri, hogy **minden embernek szüksége van az alapvető energiára**
- **minden magánszemélyt úgy tekint,** mint az energiaszegénység elleni politika alanya; célja **az igazságtalanságok, hátrányok és egyenlőtlenségek azonosítása és megszüntetése**
- **hangsúlyozza a közintézmények és más szereplők kötelességeit,** és követeli az jogalapú megközelítést az energiaszegénység kezelésében
- **kereteket hoz létre,** amelyeken belül a polgárok és képviselőik **élhetnek az energiához való jogukkal; biztosítja** az energiaszolgáltatásokhoz való minimális hozzáférést, a megfizethetőséget, a kikapcsolás elleni védelmet, az egyenlőséget, és megkérdőjelezi az előre fizetős fogyasztásmérők hatékonyságát
- **megerősítheti** és **előmozdíthatja az energiademokráciát**: biztosítja a jogot a **részvételhez**, **tájékoztatáshoz** és igazságszolgáltatáshoz, valamint hozzájárul **elszámoltathatósághoz**
- **a társadalmat, az állampolgárokat és más érdekelt feleket arra ösztönöz, hogy** az energiaszegénység leküzdésének legjobb módjairól párbeszédet folytassanak. A jog nem csupán **egy felhívás** – lehet **jogi fogalom** vagy **erkölcsi kényszer is**: az emberi jogok mindenkit megilletnek, és ezek szolgálnak **alapul annak meghatározásához, hogy a társadalom miként elégíti ki mindenki alapvető szükségleteit.**

Jegyzetek

Arenas Pinilla, E, R. Barrella, A. Cosín López-Medel, J.I. Linares Hurtado, J.C. Romero Mora, C. Foronda Diez and L. Díez Alzueta (2020). *Desarrollo de un modelo de cálculo de gasto eléctrico teórico en los hogares españoles*. ECODES-Fundación Ecología y Desarrollo / Cátedra de Energía y Pobreza, Universidad Pontificia de Comillas.

Bhatia, M. and N. Angelou (2015). *Beyond Connections: Energy Access Redefined,* ESMAP Technical Report, World Bank, Washington DC https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/24368

Bradbrook, A. and J. Gardam (2006) "Placing Access to Energy Services with a Human Rights Framework", *Human Rights Quarterly* 28: 389.

Council of Europe. *Intersectionality and Multiple Discrimination.* www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination

Day, R., G. Walker and N. Simcock (2016). "Conceptualising Energy Use and Energy Poverty using a Capabilities Framework". *Energy Policy* 93:255-264.

ENGAGER (2021), *A Toolkit for a Just Transition With the People*. www.engager-energy.net/wp-content/uploads/2021/11/Engager-Toolkit-_-draft-2.pdf (21 October 2021)

European Committee of Social Rights, *International Federation for Human Rights (FIDH) v. Ireland* (12 May 2017) Decision on Merits, Complaint No. 110/2014.

European Committee of Social Rights, *Médecins du Monde – International v. France* (11 September 2012), Decision on Merits, Complaint No. 67/2011.

Frigo G., M. Baumann and R. Hillerbrand (2021). "Energy and the Good Life: Capabilities as the Foundation of the Right to Access Energy Services," *Journal of Human Rights and Development* 22:218.

Guyet. R. (2015). "Précarité énergétique et justice énergétique: un droit À l'énergie est-il pensable?" *L Europe en Formation* 378:126-145.

Hernández Cruz, P., J.M. Hidalgo-Betanzos, I. Antepara, I. Aberasturi, and D. Pérez (2021) "Guaranteeing a minimum temperature of 18 degrees C in low-income dwellings", FPRN-ENGAGER Conference 'Making Decarbonisation Fair'; 1-4 March 2021.

Hesselman M., (2021). "Energy poverty and household access to electricity services in international, regional and national law" in M. Roggenkamp et al (eds), *Edward Elgar Encyclopedia of Energy and Environmental Law*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing

Hesselman M. (2021, in press). "Right to Energy", in Hofbauer, Philipp, Binder and Nowak (eds) *Elgar Encyclopedia on Human Rights*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Hesselman M., A. Varo, R. Guyet and H. Thomson (2021). "Energy Poverty in the COVID-Era: Mapping Global Responses to the Pandemic in Light of Momentum on the Universal Right to Energy" *Energy Research and Social Sciences* 18 https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102246

Hesselman. M., A. Varo and S. Laakso (2019). *The Right to Energy in the European Union.* ENGAGER Policy Brief No. 2 via: www.engager-energy.net/policy-brief-on-the-right-to-energy/.

Human Rights Council (2020). *Report of the UN Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights: Mission to Spain*, A/HRC/44/40/ADD.2

Human Rights Council (7 October 2020). *Report of the UN Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights: Just Transition,* UN Doc. A/75/181/Rev.1.

Kishimoto S., O. Petitjean and L. Steinfort (eds) (2017). *Reclaiming Public Services: How Cities and Citizens are Turning Back Privatization.* Amsterdam: Transnational Institute via: www.tni.org/en/publication/reclaiming-public-services

Löfquist, L. (2020). "Is There a Universal Human Right to Electricity?" *The International Journal of Human Rights* 24:711.

Office of the High Commissioner for Human Rights (UN OHCHR), *Joint Communication of UN Special Procedures to Spain* (18 December 2020) ESP 6/2020.

Office of the High Commissioner for Human Rights (UN OHCHR), *Joint Communication of UN Special Procedures to Serbia* (16 November 2016) SRB 3/2016.

Office of the High Commission for Human Rights (UN OHCHR), *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations Protect, Respect and Remedy" Framework* (UN: Geneva 2011) HR/PUB/11/04.

Ormandy, D and V. Ezratty (2012). "Health and Thermal Comfort: From WHO Guidance to Housing Strategies", *Energy Policy* 49.

Shove, E. and G. Walker (2014). "What is energy for? Social practice and energy demand", *Theory, Culture and Society,* 31:5, 41-58.

Simcock N., H. Thomson, S. Petrova and S. Bouzarovski S. (eds) (2018). *Energy Poverty and Vulnerability: A Global Perspective*, Abingdon: Routledge.

Szulecki, K. and I. Overland (2020). "Energy democracy as a process, an outcome and a goal: A conceptual review", *Energy Research and Social Science* 69 https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101768.

Tirado-Herrero, S. and M. Hesselman (eds) (2020). "New Narratives and Actors for Citizen-led Energy Poverty Dialogues", ENGAGER Policy Brief No. 4, (September 2020) via: www.engager-energy.net/policy-briefs/

Tully S. (2006). "Access to electricity as a human right", *Netherlands Quarterly of Human Rights* 24:557-587.

Tully, S. (2008). "The human right to access clean energy" *Journal of Green Building* 3:140-148.
Walker, G. (2015). "The right to energy: meaning, specification and the politics of definition", *L Europe*

en Formation 378:26-38.

Walker, G., N. Simcock N and R. Day (2016). "Necessary energy uses and a minimum standard of living in the United Kingdom: Energy justice or escalating expectations?" *Energy Research and Social Science* 18:129-138.

WHO (World Health Organization) (1987). *Health Impact of Low Indoor Temperatures*, WHO Regional Office for Europe.

WHO (2007). *Housing, Energy and Thermal Comfort: A Review of 10 Countries Within the WHO European Region,* WHO Regional Office for Europe.

WHO (2009). *Guidelines for Indoor Air Quality: Dampness and Mould,* WHO Regional Office for Europe.

WHO (2014). *Indoor Air Quality Guidelines: Household Fuel Combustion,* World Health Organization.